50 w 2026 (667)

O symbolach żałoby

Data publikacji: 02.11.2026 / Autor: Jakub Borkowski

W dniach żałoby nosimy na mundurach krzyże przepasane czarną wstążką, a flagę opuszczamy do połowy masztu. Choć zasady te są dosyć proste, to w rzeczywistości rodzą sporo problemów, głównie z powodu błędnych przykładów dostępnych w Internecie. Niniejszy artykuł porządkuje te reguły i wyjaśnia, jak należy poprawnie je rozumieć.

O przeżywaniu żałoby przeczytasz w artykule Kapelana Naczelnego ZHR.

Symbole żałoby

Regulaminy Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej przewidują symbole żałoby na krzyżu, sztandarze oraz podczas podnoszenia flagi. Poniżej zostaną opisane zasady wraz ze źródłami. Jeśli nie masz czasu albo nie interesują Cię przepisy, każdy kolejny rozdział zaczyna się od akapitu zawierającego najważniejsze informacje. Zostały one wytłuszczone dla Twojej wygody.

Choć nasze regulaminy tego nie określają wprost, symbole żałoby powinniśmy nosić zarówno w czasie żałoby narodowej, jak i żałoby wprowadzonej przez władze Związku.

Krzyż z czarną przepaską

W okresie żałoby na Krzyż Harcerski nakładamy czarną wstążkę. Powinna ona być umieszczona na skos z prawej strony. Jeśli masz wątpliwości, od której strony założyć wstążkę, załóż mundur na siebie i zobacz, która część krzyża jest po stronie Twojej prawej ręki – ta, po której jest napis “CZU”. Nigdy inna.

W Internecie jest dużo zdjęć Krzyży z błędnie nałożonym symbolem żałoby. Skąd moja pewność, że są one błędne? Zarówno nasz regulamin, jak i zasady obowiązujące naszych przyjaciół z ZHP stanowią wyraźnie, że Krzyż Harcerski powinien być przepasany na skos z prawej strony (po przekątnej od prawego rogu). Oczywistym jest, że skoro przepis odnosi się do Krzyża, to chodzi o jego prawą stronę, a nie o prawą stronę obserwatora. Jeśli doszlibyśmy do odwrotnego wniosku, to oznaczałoby, że konsekwentnie powinniśmy obracać się w lewo, kiedy prowadzący musztrę stoi przed nami i wydaje komendę “w prawo zwrot!”, a orzeł

biały na Godle RP powinien powinien odwracać głowę za każdym razem, kiedy na niego spojrzymy. Prawa strona jest tam, gdzie patrzy orzeł na godle, gdzie masz prawą rękę i gdzie krzyż ma napis “CZU”. Tak samo założysz bandolier (szarfę) będąc w poczcie sztandarowym (z prawego ramienia – Twojego, a nie obserwatora).

Podobnie sprawa ma się z flagami – jeśli wywieszane są dwie, flaga RP ma być po prawej stronie. Ale nie prawej stronie patrzącego, a flagi, bo to ona (a nie obserwator) jest tutaj najważniejsza.

Nr 269 • 4 lutego 2011 r.

Zmarł Druh hm. Edmund Kasprzyk, Wiceprzewodniczący ZHPpgK

Naczelnictwo Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej ze smutkiem przyjęło informację o śmierci w dniu 25 stycznia 2011 roku Druha hm. Edmunda Kasprzyka, Wiceprzewodniczącego Związku Harcerstwa Polskiego (działającego poza granicami Kraju).

Zlotu Harcerzy na III Światowym Zlocie w Comblain LaTour w Belgii oraz ponownie w 1994 r. na V Światowym Zlocie Clumber Park w Wielkiej Brytanii. W 2004 roku na Zlocie „Szare Szeregi” w Okuniewie koło Warszawy był Komendantem całości Zlotu. Na Zlocie Ogólnym w 2000 roku został wybrany Naczelnikiem Harcerzy, funkcję tę pełnił przez dwie kadencje aż

jako Naczelnik Harcerzy ZHP (działającego poza granicami Kraju), uświetnił również XX-tą rocznicę powstania ZHR, odwiedzając nas jako Przewodniczący ZHP (działającego poza granicami Kraju) na Zlocie w Koronowie w 2009 r., spędzając z nami cały dzień i dzieląc się swoim doświadczeniem instruktorskim. Był Członkiem Honorowym Społecznego Komitetu Budowy Pomnika Andrzeja Małkowskiego

Komunikat Biura Naczelnictwa ZHR z 4.02.2011 r. Jeden z niewielu przykładów poprawnego przepasania krzyża.

Źródła:

W okresie żałoby Krzyż Harcerski winien być przepasany krepą szerokości około 1 cm umieszczoną na skos z prawej strony (§ 2 ust. 5 regulaminu symboli, odznak i oznaczeń [ZHR]).

W przypadku żałoby narodowej lub wewnętrznej Związku Harcerstwa Polskiego na Krzyżu noszona jest przepaska z czarnej aksamitki lub wstążki – po przekątnej, z prawego górnego rogu (ust. 142 pkt 1 lit. c regulaminu mundurowego [ZHP], ze strony wgl.pl). Co ważne, mimo takiej treści przepisu, do regulaminu załączono zdjęcie, na którym przepaska jest założona błędnie – z lewego górnego rogu.

Flaga opuszczana do góry

W czasie żałoby flagę na maszcie pionowym (np. na obozie), rano podnosimy na samą górę, a po chwili opuszczamy do połowy masztu. Wieczorem znowu ją podnosimy, a po chwili opuszczamy do końca i ściągamy. Nigdy nie podnosimy flagi do połowy masztu (wszak flaga jest *opuszczana* do połowy), ani też nie ściągamy jej z połowy. Zawsze ma najpierw przebyć całą drogę: rano od dołu do góry, a wieczorem – w drugą stronę.

Jeśli flaga nie jest na maszcie pionowym, tylko na drzewcu lub maszcie skośnym, przyozdabia się ją czarnym kirem. Kiru nie przyczepiamy do flagi, lecz wiążemy powyżej niej tak, by oba końce swobodnie opadały. Nie

powinny być one dłuższe od połowy długości flagi.

Flaga opuszczona do połowy masztu. Zdjęcie ze strony Prezydenta RP. Autor nieznany.

Co ważne, nasze regulaminy musztry sposób podnoszenia i opuszczania flagi błędnie wiążą z kirem. W rzeczywistości są to zasady obowiązujące nie "przy podnoszeniu flagi z kirem żałobnym" (bo flaga na pionowym maszcie nie ma kiru), ale "podczas żałoby". Dużo lepiej zasady te opisało ZHP w dokumencie "Musztra i ceremoniał harcerski".

Źródła:

W dniach żałoby narodowej flagi na masztach pionowych opuszcza się do połowy masztu. O świcie podnosi się flagę na szczyt masztu, po czym powoli opuszcza do połowy wysokości masztu. O zmierzchu podnosi się flagę na chwilę na szczyt masztu, po czym opuszcza na dół i składa. Flagę na masztach skośnych opatruje się kirem. Zawsze po ściągnięciu flagi z masztu należy ją złożyć do kształtu trójkąta (D. Dziewulak, Etykieta flagowa [w:] Analizy Biura Analiz Sejmowych nr 14 (22), 2009).

Flaga z kirem to znak żałoby. Kir to czarna wstęga, którą wiąże się na drzewcu flagi powyżej skraju górnego płata. Oba końce wstęgi nie powinny być dłuższe od połowy długości flagi. Kiru nie używa się przy flagach na masztach stojących. W dniach żałoby narodowej flaga państwowa RP opuszczona jest do połowy masztu. Na maszt stojący wciąga się ją rano na sam szczyt i po chwili powoli opuszcza do połowy wysokości. Wieczorem podnosi się ją na szczyt masztu, po czym powoli całkowicie opuszcza i zdejmuje (MSWIA, Biało-Czerwona, wyd. 3, 2018).

Przy podnoszeniu flagi z kirem żałobnym [w rzeczywistości winno być: *Przy podnoszeniu flagi w czasie żałoby* – dop. JB] *flagę podnosi się do szczytu masztu, następnie opuszcza do połowy. Podczas opuszczania flagi należy podnieść ją do szczytu masztu, a następnie opuścić w dół (ust. 27.1 in fine regulaminu musztry Organizacji Harcerzy ZHR i tożsamy przepis regulaminu musztry Organizacji*

Harcerek ZHR).

W wypadku żałoby narodowej lub żałoby wewnętrznej w Związku flaga państwowa zostaje opuszczona do połowy masztu. W okresie tym przy podnoszeniu flagi na maszt podnosi się ją do szczytu masztu, po czym opuszcza do połowy. Przy opuszczaniu flagi noszonej w połowie masztu podnosi się ją do szczytu masztu, po czym opuszcza w dół (Musztra i ceremoniał harcerski [ZHP], s. 67-68, ze strony 14.pruszkow.zhp.pl/).

Sztandar przyozdobiony kirem

Sztandar występujący w okresie żałoby powinien zostać przyozdobiony czarnym kirem, który może przybrać formę wstęgi lub kokardy. Kokarda powinna mieć zwisające dwa końce. Nie powinna wyglądać jak kokarda noszona na włosach, lecz być długą, podwójną wstęgą zawiązaną w kokardę u góry. Kir przyczepia się na górze sztandaru lub bezpośrednio nad nim do drzewca, po stronie, na której znajduje się wizerunek orła białego. Wolne końce kokardy (albo samej wstęgi) są długie na szerokość sztandaru.

Te same zasady dotyczą używania sztandaru w obrzędach pogrzebowych, nawet jeśli nie zarządzono żałoby.

Źródła:

Sztandar uczestniczący w obrzędzie pogrzebowym uzupełnia się kirem żałobnym w czarnym kolorze (ust. 21.2 zdanie drugie regulaminu musztry Organizacji Harcerzy ZHR i tożsamy przepis regulaminu musztry Organizacji Harcerek ZHR).

W okresie żałoby do sztandaru lub drzewca przymocowuje się wstęgę lub kokardę w kolorze czarnym (§ 3 ust. 7 instrukcji w sprawie zasad przyznawania, przechowywania standardów i występowania ze sztandarami oraz wzorów sztandarów [ZHR]).

W wypadku żałoby narodowej lub żałoby wewnętrznej w Związku przypina się na drzewcu sztandaru od strony godła państwowego kokardę z czarnej wstążki (kir). Długość wolnych końców kokardy powinna odpowiadać szerokości sztandaru (Musztra i ceremoniał harcerski [ZHP] s. 68, ze strony 14.pruszkow.zhp.pl/).

Inne sposoby wyrażania żałoby

Choć nie regulują tego nasze zasady, to nie ma przeszkód, by w czasie żałoby stosować inne formy wyrazu – o ile są one odpowiednie do sytuacji. Można zmienić

zdjęcie profilowe na krzyż harcerski z czarną przepaską, albo też zmienić kolory strony internetowej czy zdjęcia w tle na portalu społecznościowym na takie w skali szarości.

Publikowanie zdjęcia wspominanej osoby (najlepiej w skali szarości lub przyozdobione kirem) albo pisanie publicznych wspomnień czy przemyśleń warto ograniczyć tylko do osób publicznych.

Photo by Arina Krasnikova on Pexels.

Jakub Borkowski

Był zuchem, harcerzem, wędrownikiem, harcerzem starszym, członkiem współdziałającym i instruktorem. Działał na wszystkich poziomach OH-y, pełnił różne funkcje w okręgu i we władzach naczelnych. Specjalizuje się w zuchologii stosowanej i prawie karnym, ale może wymądrzać się w każdym temacie.